

Raiusin kõik...

Lugedes artiklit «Võtaks kivi ja...» («Punane Täht» nr. 28 5. III 1988. a.), tekkis kurbustunne, sest kirjas oli kibe tõde. Meie suurkujude mälestust jäädvustada oleks tõesti vaja, aga ... artiklis kirjutatakse: «Kas vaikib rahvas (kadrinlased — A. K.) targalt, et kunagi mitte veel üht pettumust lisaks saada?» Ja edasi: «... kümnete, kui mitte sadade monumentide rebestatud alused või tühjad platsid kindlustunnet igatahes ei sisenda.»

Nii mõtlen monumendile, mis püstitati Kadrina kiriku ette platsile 1926. aastal. Selle autor — Kadrina pastor Gustav Berman põimis kivist Kadrina mineviku koos Eesti rahva mütoloogia ja eeposega «Kalevipoeg». Ausammast olid valmistatud kaunistest looduslikest kividest. Pärast 1940. a. juunit kõrvaldati ja kustutati sellelt sobimatu kiri ja pronksplaat. 1941. aastal lõhuti monument kui «Vabadussammas».

Mis siis oli sellel monumendil jäädvustatud? Seni kui Wanradt-Koelli katekismust ei olnud avastatud, peeti Kadrina pastori H. Stahli «Käsi- ja koduraamatut» esimeseks eestikeelseks raamatuks. See oli monumendil kirjas, samuti artiklis antud andmed teiste pastorite kohta. Põhja-poolse küljel oli pronksist bareljeef Kalevipojast Neeruti mägedes kündmas, ning Lindast, kes vaatab lootusrikkalt Kalevi kalmu poole. Lõunapoolsel küljel oli jäädvustatud Tartu rahulepingule allakirjutamine J. Poska poolt. Veel leidis monumendil Viru lauliku sünnidaatum Jõepere-Ristmetsas ja sõnad: «Kaugelt näen kodu kasvamas.»

Tännini veel nähtavad kivist pingid olid pühendustega — esimene Koidule, teine Hämarikule, sest selle kauni loo kirjapanija Fr. R. Faehlmanni esivanemad olid ju pärit Kadrina kihelkonnast. Kahe pingi vahel asuv südamekujuline kivi oli Lydia Koidulale, seal asus ka tahvel sõnadega: «Eesti muld ja Eesti süda, kes neid jõuaks lahuta!» Samuti kirjas nende nimed, kes Kadrina kihelkonnast langesid Esimeses maailmasõjas 1914—1918 ja aastail 1918—1920. Ka Suur Isamaasõda nõudis meie mailt palju ohvreid. Nendegi nimedele oleks seal ruumi jätkunud.

Lisaks võib Kadrina kultuuritegelaste kohta märkida, et me ei oleks saanud tähistada Kadrina kooli 85. aasta (asut. 1902) juubelit, kui kunagi poleks siin tegutsenud selliseid aktiivseid mehi, nagu pastor Johannes Luther ja vallakirjutaja Aleksander Krimm. Just nemed haarasid kaasa veel teisigi edumeelseid, tänu nendele asutati 1905. a. Kadrina Hariduse Selts. Pastor J. Lutheri algatusel tehti Kadrinas palju head talurahva jaoks, mida pole seni kahjuks veel avalikult teadvustatud. Nii asutati 1889. a. vaestekassa, millega abistati paljusid raskustesse sattunud inimesi. 1896. a. avati Kadrina palvemajas esimene apteek, kuhu ka 10. novembril 1898. a. viie voodikohaga haigla sisse seati. Samasse loodi 1897. a. raamatukogu, nii et aasta lõpuks oli saadaval juba 143 eestikeelset raamatut. Kohaliku karskusseltsi nõudel suleti kolm kõrtsi, Kruusimäe kõrts tehti ümber teemajaks. Sama teemaja juurdeehitus jäi Hariduse Seltsi saaliks. Nii võiks veel edasi nimetada paljusid tegelasi, kes on seisnud Kadrina heaolu eest ja vajaksid jäädvustamist. Sellepärast tuleb kõik möödunu panna paberile ja raiuda kivisse...

A. KASTEMÄE,
põline kadrinlane